

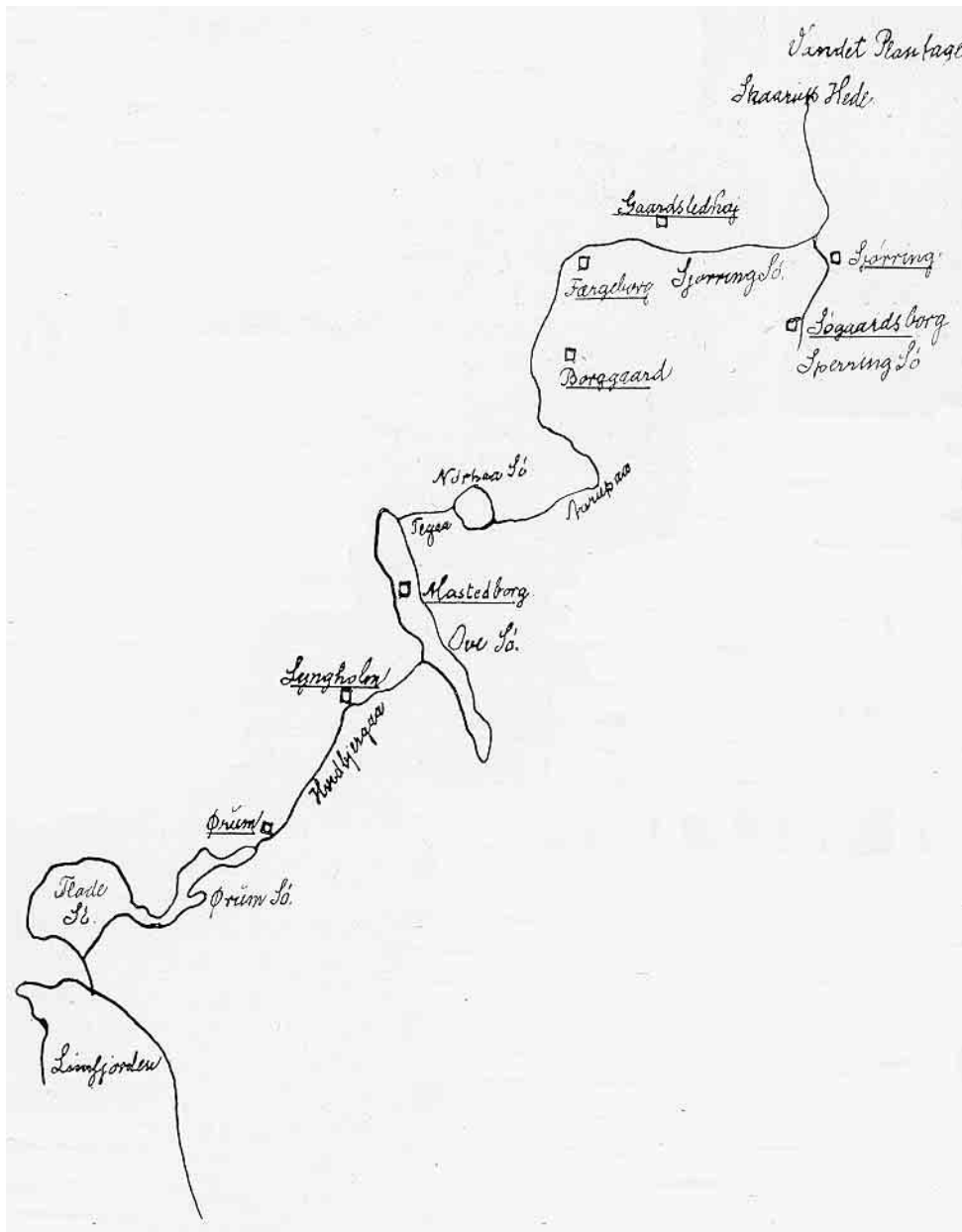
GAMLE VOLDSTEDER

VED P. L. HALD

Der findes i Thy ikke saa ganske faa gamle Voldsteder eller Borgpladser, som vel kun de færreste har Kendskab til; de er ikke med til at præge Landskabet som Oldtidshøjene, fordi de ligger i Lavninger og for Størstepartens Vedkommende ved Søer og Mosedrag. Disse gamle Steders Historie kender man lidet eller intet til, da der om deres Ejerforhold kun er bevaret faa og ubetydelige sikre Efterretninger.

kan høre fortalt. I Middelalderens urolige og lovløse Tider kunde det nok være nødvendigt for en Mand at have et Fristed for sig og sin Husstand, sikret ved et Befæstningsanlæg.

Der kan dog heller ikke ses bort fra, at enkelte af disse Voldsteder kan have haft en særlig Betydning, saaledes Sjørring Volde. Stedet nævnes i Kong Valdemars Jordebog som tilhørende Kronen, og usandsynligt er det ikke, at

Fælles for dem alle er, at deres Oprindelse maa føres tilbage til den ældre Middelalder; men derfor behøver man ikke at tro, at det har været Vikinge- eller Røverborge, som man undertiden

dets Beliggenhed mellem de to betydelige Sødrag, Sjørring og Sperring Søer, kan have haft en vis forsvarsmæssig Betydning for Egnen.

Det er iøvrigt mærkeligt, at en Række af Voldstederne er liggende ved eller i Nærheden af Thys længste Vandløb, der har sit Udspring i Skaarup Hede og derefter gennemløber flere af Egnens største Søer for tilsidst at udmunde i Limfjorden mellem Agger og Krik. Herved deles Thy i to Halvdele, af hvilke den vestligste nærmest kan karakteriseres som Klitlandet, medens den østligste rummer den frugtbareste Del af Egnen.

Følger man nu det omtalte Vandløb i hele sin Længde, kommer man først til Voldstederne ved de nu udtørrede Sjørring og Sperring Søer. I den sidstnævnte ligger Søgaardsholm, og Voldstedet bestaar af 2 runde Banker med en Ringvold; alt er overpløjet og taget ind til Dyrkning, men endnu rager det gamle Anlæg tydeligt op over Omgivelserne. Stedet er nævnet 1418, da Herr Jens Skram solgte det til Børglum Bispestol. Ca. 3 km i sydlig Retning ses de næsten udslettede Spor af et andet Voldsted, nemlig Todbøl; her menes en rund Højning, der ligger Sydøst for den nuværende Gaard, at være en gammel Borgplads.

Den største og bedst bevarede af samtlige Voldsteder er „Sjørring Vold”. Den gamle Kongsgaard nævnes første Gang paa Knud den Helliges Tid, idet Stedet er sat i Forbindelse med hans Flugt 1086 for de oprørske Bønder; men her er ganske sikkert sket en Forveksling med Aggersborg ved det gamle Overfartssted Aggersund.

Næste Gang Stedet nævnes er som allerede anført i Kong Valdemars Jordebog fra 1231. Det maa nu senere være kommet ud af Kronens Eje, thi 1365 tilskødes det Kong Valdemar Atterdag af 6 Brødre af Slægten Glob.

Voldstedet bestaar af en firkantet Banke adskilt fra en ydre Voldkreds ved dybe Grave. Endnu danner den nordlige og østlige Vold et sammenhængende Parti for sig, noget af den sydlige Vold er afgravet, medens den vestlige delvis er forsvunden, men kan spores i den tilgrænsende Plantning; den sidste har været skilt fra det nordlige og sydlige Voldstykke, idet Voldgraven her har staaet i Forbindelse med Søen, der før Udtørringen naaede helt op til Voldstedet.

Hvorledes Borgbanken har været forbunden med Ydervolden er blevet klarlagt ved de Undersøgelser, der er foretaget for en Del Aar tilbage. Fra Banken førte en Dæmning til Sydvolden og fra denne igen en Dæmning støttet

af Pæle, eller muligvis har det været en Pælebro, omtrent ved den nuværende Landevejsbro, til det Syd for liggende Højdedrag.

I Aarene omkring 1860 udtørredes Sjørring Sø, og da derved et stort og frugtbart Jordareal blev indvundet, tog man i 1876 ogsaa fat paa at udtørre Sperring Sø. I denne Anledning gravedes en meget dyb Afvandingskanal, der blev ført umiddelbart forbi den søndre Vold, og ved denne Lejlighed blev der gjort ikke ubetydelige Fund af Oldsager. Nationalmuseet blev underrettet, og gennem en omhyggelig Undersøgelse kom man ved Hjælp af Fundene til det Resultat, at Anlæggets Alder er fra Tiden omkring Aar 1000. Der fandtes bl. a. en Del økser, af hvilke enkelte er fra Vikingetiden, men de fleste fra den ældre Middelalder. Blandt Fundene kan ogsaa nævnes tre Sværd, af hvilke de to synes at have haft damascerede Klinger, Spydspidser, enkelte af disse fandtes siddende med Spidsen skraat ned i Jorden, mange andre Genstande af den Slags, som enten kan være tabte eller bortkastede som Knive, Bidsler, Stigbøjler, Hestesko, Nøgler, forarbejdede Benstykker, en Benskjøjte, Slibesten og Kværnsten samt Brudstykker af større og mindre Lerkar. - Alt i alt er det meste af de fundne Sager fra den ældre Del af Middelalderen, ingen fra yngre Tid, og man tør derfor gaa ud fra, at Borgen er ødelagt i denne Tid, og det er ikke utænkeligt, at det er sket under Oprøret mod Knud den Hellige. Stedets Betydning som Forsvarsværk tabte sig, men vedblev at være i Kronens Eje. „Sjørring Vold” blev fredlyst 1885.

Men endnu to Voldsteder findes ved Sjørring Sø, nemlig Gaardstedhøj og Færgesborg.

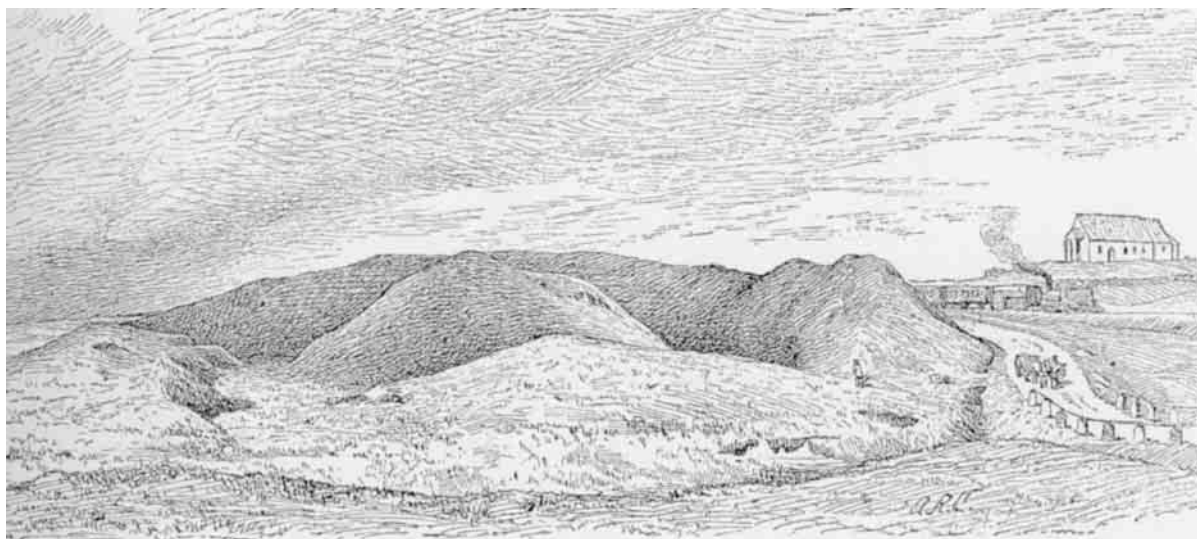
Ved den gamle Gaard Diernæs ligger Gaardstedhøj, der bestaar af en firsidet Banke med et Areal paa ca. 900 m² omgivet af Grave, ligesom der kan spores Rester af en Ydervold.

Færgesborg laa oprindelig paa en Holm i Sjørring Sø, og paa Holmen fandtes en Ringvold, der har en Længde paa ca. 138 m; hele dette Anlæg maa nærmest tænkes som et Folkeværn for Omegnen. Selve Navnet har rimeligvis sin Oprindelse fra, at her har været et Færgested over Søen.

Til Færgesborg knyttet et Sagn, der forekommer i forskellige Varianter. Saaledes har bl. a. Blicher i sin Bog „Vestlig Profil af den cimbriske Halvø” fortalt det paa sin Maade; men

her skal det gengives efter en Optegnelse af Evald Tang Kristensen.

Ovre paa Mors, det var nok i Bjergby Sogn, boede der en Konge, hvis Datter blev opdraget sammen med en Søn af en af hans Trælle, og da de voksede op, kom de til at synes godt om hinanden. Saa skete det en Dag, at den unge Pige var forsvundet, hvilket naturligvis vakte stor Sorg og Bestyrtelse. Den ene Dag gik efter den anden, og hun kom ikke tilbage, hvorfor den unge Karl drog ud for om muligt at finde hende. Han rejste baade langt og længe, og en Aften kom han da til Færgeborg. Nu plejede han hvert Sted, hvor han kom, at synge en af de Sange, som han saa tit havde sunget sammen med Pigen, saaledes ogsaa her, men da han havde sunget det 1. Vers, lød det 2. Vers inde fra Borgen, og saa vidste han, hvor hans Kæreste var. Han skyndte sig tilbage til Mors, hvor hendes Fader straks i Spidsen for sine Mænd drog til Færgeborg og befriede Datteren, der kort efter holdt Bryllup med den trofaste Karl.

Det bedst bevarede og mest kendte middelalderlige Fæstningsanlæg i Thy er Sjørring Volde, der i A. Riis Carstensen's Streg fra 1884 tog sig saaledes ud (Ill. Tidende).

I Tilslutning til Rækken af Voldsteder ved Sjørring Sø findes endnu et saadant, nemlig Borggaard, der oprindeligt laa ved den lille Mejlsø, som blev afvandet ca. 1820. Voldstedet er en ca. 5 m høj Banke; der spores, at den har været omgivet af Volde og Grave.

Følges nu Aaløbet, der paa en Strækning kaldes Aarup Aa, videre gennem Nørhaa Sø, som ved Tegaa forbindes med Ove Sø, kommer man til Mastedborg, der bestaar af en 2 m høj Ringvold og ligesom Færgeborg muligvis er en gammel Folkeborg.

Fra Ove Sø løber Hvidbjerg Aa forbi det næste Voldsted Lyngholm, der bestaar af en Banke omgivet af Grave, men Tiden har slemmet medtaget det gamle Mindesmærke.

Det sidste Voldsted i Rækken er Ørum nær ved Aaens Udløb i Ørum Sø, ogsaa det har været Krongods og nævnes 1231. De to noget uregelmæssige Voldbanker er nu gennemskaarne af en dyb Grav, hvorover der fører en Dæmning, iøvrigt begrænses Bankerne af Aaløbet. Ca. 1677 bestod det gamle Ørum Slot af 4 sammenbyggede enetages Fløje, der ca. 1748 blev nedrevne, og Gaarden derefter opført paa sin nuværende Plads. I Danske Atlas fortælles, at man 1730 ved Gravning i Borggaarden fandt Rester af et gammelt Harnisk, hvoraf Hjelmen og Bryststykket var bevaret. For faa Aar siden kom man ved Vejarbejde ind i et Stykke af den gamle Voldgrav, og ved denne Lejlighed fandtes en Del Træsager, det meste af uvis Bestemmelse, samt Størsteparten af en middelalderlig Stridshandske. Dermed er Rækken af Voldsteder langs det

gamle Vandløb til Ende. Iøvrigt har det gennem Udtørringsarbejder og Kanalisering fuldstændig forandret sin Karakter, saa de gamle Borgpladser ikke længere kan ses i deres oprindelige Omgivelser.

Men endnu findes der en Række Voldsteder i Landsdelens midterste og nordlige Del. Saavidt vides findes der ingen paa Thyholm, har der været enkelte, saa har de ikke efterladt noget Spor.

I Engdraget mellem Boddum og Ydby Sogne findes Voldhøj, der er en kredsround Banke med en Diameter paa ca. 24 m, der ved en Grav er

adskilt fra en lav Ydervold. Om Stedets Historie vides intet.

gammel Hovedgaard og nævnes 1348; her har været et Voldsted, men ethvert Spor er

Paa Grænsen mellem Ræhr og Hanstholmen ligger Resterne af Voldstedet "Gammel Torp" – Gaarden, der en Tid var i Slægten Juels Eje, og hvor Søhelten Niels Juel tilbragte en Del af sine Barndomsaar. (Magnus Petersen 1875 – Nationalmuseet).

Efter at Christoffer af Bayern havde bestegit Tronen, gjorde Bønderne Nord for Limfjorden Oprør og afbrændte Herregaardene. Kong Christoffer drog med en Hær mod Oprørerne, og det kom til et stort Slag ved Skt. Jørgensbjerg i Kettrup Sogn, hvor Bønderne, der havde forskanset sig bag en tredobbelt Vognborg, led et stort Nederlag. Deres Anfører, Henrik Tagesen, blev faa Dage senere lagt paa Stejlen i Aalborg. For faa Aar siden rejstes paa Stedet denne smukke Mindesten, hvis Relief skildrer den dramatiske Begivenhed (Holger Lindstrøm fot)

I Haring Sogn har der været 2 Voldsteder, saaledes ved Rosholm, der oprindeligt var en

forsvundet og kan end ikke paavises.

Derimod er Voldstedet ved Øland bevaret i den gamle Gaards Have ses en 5 m høj tilspidset Banke omgivet af Grave; heller ikke her vides noget om de middelalderlige Ejerforhold.

Ca. 800 m Nordøst for Hillerslev Kirke kan ude i Kæret endnu ses de svage Spor af et næsten udslettet Voldsted. Ogsaa i Valdemars Jordebog anføres Stedet som Kongelev. 1406 omtales det igen, da Niels Strangesen, hvis Ligsten ses i Vestervig Kirke, fik „den faste Gaard Hildersløwe” i Pant for et Laan, han ydede Dronning Margrethe. Saavidt de første Efterretninger om Stedet, og der kan tilføjes, at det nuværende Lille Hillerslev, der 1802 bestod af 8 Gaarde og 1 Bol, udgjorde sammen med Borgen det oprindelige Krongods.

„Hillerslevhus”, „Lille Hillerslev Vold” ogsaa kaldet „Store Vold” bestod saa vidt der nu kan skønnes af en større og en mindre Banke, der har ligget paa en Holm i det sumpede Kær. Ved Stedets Opdyrkning fandt man for en Del Aar siden svære Egepæle, der muligvis var Rester af en Bro. Da den øverste Ende af Pælene var forkullede, og der under Gravningen for at fjerne Pælene, da de generede Pløjningen, ogsaa fandtes Trækul, er der Grund til at tro, at de oprindelige Bygninger er ødelagt ved en Brand, og det er maaske ikke usandsynligt, at det er sket under Bondeoprøret 1440.

Ved Gravningen fandt man en lille togrenet Fork eller svær Gaffel med Antydning af Skaft, en Splint af en Bulfjæl med Fure, en Trænagle foruden Stykker af Lædersko, Potteskaar og Knogler af forskellige Tamdyr.

Stedet er ogsaa kaldet „Margrethevold”, men har sikkert ikke Navn efter Dronning Margrethe. I Vestsiden af Hillerslev Kirketaarn findes et Stykke oppe indmuret en middelalderlig Gravsten fra ca. 1200-1250. Foruden en Runeindskrift findes Navnene Thorchil og Mergret indhugget. Stenen er altsaa en Dobbeltgravsten over et Ægtepar, der sikkert har været knyttet til Borgen, og det er da i Kvindenavnet vi maa søge Oprindelsen til „Margrethevold”.

Maaske er Thorchil den Terkel, om hvem gamle Jens Mikkelsen i Kaastrup fortalte Evald Tang Kristensen følgende: Engang boede paa Borgen en Konge, der hed Terkel den Lange; han førte Krig med Kongen i Sjørring, der hed Knud, de mødtes i et Slag, hvor de begge to faldt.

Naar man har passeret Rær By ad Vejen til Hansted og omtrent er naaet Sognegrænsen, fører en Vej gennem en Slugt ned til det lavere liggende Land Syd for Hanstholmen, og saa finder man lidt til venstre Voldstedet „Gammel Torp”, over hvilket man iøvrigt har en udmærket Udsigt fra de Nord for liggende Skrænter. Da Stedet nævnes første Gang, maa det have været i kongeligt Eje, thi 1401 forlener Dronning Margrethe Adelsmanden Jens Due med Gaarden.

Voldstedet er en nogenlunde regelmæssig firsidet Banke med ca. 3 m høje Rundvolde. Der spores, at Gaarden oprindeligt har bestaaet af 3 Fløje, hvoraf der er fundet Bygningsrester i Bankens østside; der findes iøvrigt i Tomten Rester af en gammel Brønd. For Aar tilbage har Pladsen været overpløjet, nu er den fredet og dækket af et dejligt Grønsvær. I sin Tid kom den i Slægtens Juuls Eje, og Admiral Niels Juul henlevede en Del af sin Barndom her; hans yngre Broder, den berømte Statsmand Jens Juul, er derimod født paa Gammel Torp.

Helledeis tæt ved Vesløs Station er det eneste Voldsted paa Hannæs. Det bestaar af en aflang Banke omgivet af Grave, der har kunnet fyldes med Vand fra den nærliggende Vejle; mod Syd findes en Overgang fra Banken over Graven til det højere liggende Terræn. Hvor gammelt Stedet; er, vides ikke, men man tør tro, at det er fra ca. 1200. De først kendte Ejere var Medlemmer af den middelalderlige thylandske Slægt Glob.

Aagaard i Kettrup Sogn er Sædet for den gamle danske Adelslægt Gyldenstjerne; men hvor langt tilbage i Tiden den har ejet Gaarden, ved man ikke, men den første Gyldenstjerne, der kendes som Ejer, er Hr. Erik Nielsen, der nævnes 1310. Det i Haven liggende Voldsted er ældre og fra den tidlige Middelalder. Det bestaar af 2 firsidede Banker omgivet af en Grav. Udover at der er fundet Spor af Bygningsrester og Egepæle kendes ikke noget til den ældste Gaard. Muligvis er det den, der blev ødelagt under Bondeoprøret 1440, da Ejeren Niels Pedersen Gyldenstjerne maatte flygte for at redde Livet og kom af Gaarden „med ikkun en Stav i sin Haand”.

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 1, side 63-68).